

בארות המים

דיומדין

והראשונים (יעוין ברכש"א שם טו ז יז ז ובריטב"א שם יז ז) הביאו בשם הראב"ד דהא דפרוך מרובה לא מהני היינו מדרבנן, אך מדאורייתא מהני אף פרוך מרובה, והא דאמר' הכי אגמריה רחמנא למשה לא תפרוך רובה לפי שכל הגזרות שעתידין חכמים לגזור נתגלו לו למשה בסיני, והוכיח כן הראב"ד מהא דאמרין גבי רובו שאינו מקפיד ומיעוטו המקפיד להלכה היא ואמר' גזרו על רובו שאינו מקפיד משום רובו המקפיד, והראשונים דחו ראיתו מהתם, ללא נאמרה שם הלכה על רובו שאינו מקפיד ועל מיעוטו המקפיד אלא על רובו המקפיד ואתו רבנן וגזרו על רובו שאינו מקפיד ועל מיעוטו המקפיד (ויעוין ברכש"א לק"ו ז ובעירובין ד ז דאמי לדחות הך פירושא דאף הגזירה מקריא להלכה) ומ"מ מסיק הרשב"א דאף דהראיה נדחית אבל אפשר שהדבר אמת ונראה שיש קצת ראיה לדבריו כו' יעו"ש, אולם הריטב"א דחה דרך זו.

והרישב"א שם מסיק בשם תוס' וז"ל כי מחינין להלכה למשה מסיני ואין כולם שוות שהרי אתה רואה צפי תקרה יורד וקוים דאמרין גוד אחית ואין בקיעת גמלים מצטלה ובמחיצות דעלמא אפילו הן גדולות כמה מצטלתן בקיעת גדיים, הכא נמי כך הוא דין תורה דכל שיש מחיצות שלימות בזויות שיעור אמה לכל זד כעין פסי זיראות שתהא חסובה מחיצה גמורה ולא תפסל בשום פירצה בעולם עכ"ל [ומבואר מדבריו דמדאורייתא מהני פסי זיראות אף ברחוקים טובא ולא מיפסלי בשום פירצה בעולם, ושיעורא די' אמות או י"ג אמה ושליש הוי מדרבנן, ויעוין באחרו'].

ולכא' כוונתו, דכשם דגוד אחית דפי תקרה אלים טפי ואין בקיעה מצטלתו, ומשום דע"י התקרה מהניא המחיצה לגדור טפי, ה"נ כל דארבע זויות המקום מוקפות במחיצה, הוי היקף אלים טפי, ואין פירצה מצטלת הך היקף (אך אין כוונתו דדיומדין הוי מדין גוד דומיא דפי תקרה דהוי מדין גוד אחית) אלא דלאו מסבא הוא אלא בכלל הלכתא למשה מסיני דמחינין, ולהכי אין זה סתירה להלכתא דמחינין דלא תפרוך רובה.

ויעוין עוד בריטב"א (שם טו ז) וז"ל דכיון שהעמיד אותן פסין רחבין צפאות ואמה לכאן ואמה לכאן הא חשיב כמחיצות גמורות מן התורה כענין שאנו אומרים בצורת פתח או בתקרה כשפיה יורד וקוים דחשיב כמחיצה גמורה לענין סוכה, ואילו הכא מייריין בדבר העשוי פרצות כי העומד אינו חסוב מחיצה בפני עצמו והוא צריך לצירוף הפרוך, הלכך התם בפסי זיראות הא איכא שם ד' מחיצות מן התורה כי אותם דיומדין חסובין מחיצה דבר תורה לענין שבת דהא הכי גמירי לה עכ"ל.

תנו רבנן נעץ ארבעה קונדיסין בארץ וסיכך על גבן רבי יעקב אומר רואין כל שאילו יחקקו ויחלקו ויש בהן טפח לכאן וטפח לכאן נידונין משום דיומדין ואם לאו אין נידונין משום דיומדין שהיה רבי יעקב אומר דיומדי סוכה טפח וחכמים אומרים עד שיהו שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח

בגדר דין דיומדין - בריש פרק עושין פסין (עירובין יז ז) עושין פסין לזיראות ארבעה דיומדין נראין כשמונה דברי רבי יהודה כו' גובהן עשרה טפחים ורוחבן ששה ועוביים כל שהוא כו', ובגמ' (שם כ א) אמר רבי אלעזר הזורק לבין פסי זיראות חייב פשיטא אי לאו מחיצה היא היכי משתרי ליה למלאות כו', ולקמן (זו ז) אמר רבא סיכך על גבי פסי זיראות כשרה דמיגו דהוי דופן לענין שבת הוי דופן לענין סוכה, ובסוגין סבר רבי יעקב דאיכא דין דיומדין אף לענין סוכה (ויעוין להלן אי רבנן מודו בזה) וס"ל דדיומדי סוכה הוו טפח.

והנה בעיקר גדר דין דיומדין, תמהו התוס' והראשונים (עירובין שם) דהא הוי פרוך מרובה על העומד, והתוס' שם תירצו דהיינו דוקא 'היכא דליכא שם ארבע מחיצות כי הכא דהואיל ואיכא בכל זד אמה מכאן ואמה מכאן חשיב פתח' (ויעוין בחידושי רבינו חיים הלוי (פט"ו משנת ה"ז) דזיאר הא דתלו התוס' בזה דאיכא שיעור מחיצה מן הזדדים, זיאר הגר"ח שם דבפתח בלא זיה"פ כל חלות שם פתח שבו הוי מכה העומד שצדדים ויעו"ש עוד בזה, ויעוין להלן].

והרמב"ם (פ"ו משנת ה' לג) זיאר גדר הך דינא וז"ל הזורק מרשות הרבים לבין הפסין חייב הואיל ויש בכל זוית זוית מחיצה גמורה שיש בה גובה עשרה ויותר מארבעה על ארבעה והרי הריבוע ניכר ונראה ונעשה כל שזינייהם רשות היחיד עכ"ל, ומבואר דיסוד המעליותא דדיומדין משום דהריבוע ניכר ונראה [ונראה דהרמב"ם העתיק בזה סברת הגמ' (עירובין כב א, לק"ז ז) דדיומדין איכא שם ד' מחיצות] ונראה לדון בציאור הדברים, דכיון דארבעת הדיומדין יוצרים יחד לורת ריבוע, ע"ז אנו רואין את כולן כמחיצה אחת, וממילא הרי הם מועילים לגדור את כל החלל שזינייהם (והפרוך שזינייהם ע"כ נידון כפתח).

ולשוון רש"י (ז ז) בגדר הדין ד'רואין כאלו יש מחיצה מזה לזה ונמלא הבזר מוקף מחיצות, והרש"ש (בסוגין ולק"ו ז) נקט דכוונתו לדין גוד, אך לכאורה יתכן לפרש בדברי רש"י כדנתבאר בשטת הרמב"ם.

ויעוין בצעל המאור (עירוזין ואמדה"ר) דאף לר"י דשתי מחילות
 לאורייתא, היכא דאיכא פירצה והרצים זוקעין בה שתי
 וערב אמרי' אהו רצים ומצטלי מחילתא, אך הרמב"ן במלחמות
 (שם) השיג ד'אין הרצים מצטלין אלא המחילה הפרוזה שלא נאמר
 בה לצוד מפני בקיעתן בפרצה כגון דיומדין שאנו צריכין לומר בהן
 רואין המחילות כאילו מאריכות וסותמות זו לזו ובקיעה דרצים
 מפסקת בהן, אבל שתי מחילות זו כנגד זו במדינה אף על פי שי
 באמצען פרצה שהרצים זוקעין בה שתי וערב אי אפשר לשתי
 המחילות להתצטל וכנגד העומד מכאן ומכאן אינו נעשה רשות
 הרצים לעולם שהרי שתי מחילות גמורות הן ועומד מרובה על
 הפרוץ ואין אנו צריכין לסתימת הפרוץ אבל כנגד הפרוץ כו'
 עכ"ל, ומבואר דגדר הדין כעין לצוד דרואין כאילו המחילות
 מאריכות וסותמות זו לזו (ויעוין לעיל בלשון רש"י).

ויעוין בר"ן (עירוזין י"ז) דגדר דין דיומדין משום דאיכא עומד
 חשוב בקרנות, ויעוין עוד שם בהא דעמדו תוס'
 והראשונים (עירוזין י"ז) אמאי לא אמרינן גבי פשוטין דדיומדין
 אחי אוריא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומצטל ליה, ותי' הר"ן שם
 וז"ל בפסי זיראות שפרוץ מרובה על העומד נותר בהן הרי הוא
 כאלו היה עומד כפרוץ עכ"ל, ומבואר דגדר היתרא דדיומדין
 משום דחשבינן ליה כאילו היה עומד כפרוץ [ולא נתבאר בדברי
 הר"ן היאך יתבאר הדין לרב הונא דאסר פרוץ כעומד, וי"ל].

ויש לבאר דצעלמא יסוד החסרון דפרוץ מרובה על העומד משום
 דמדין רובו ככולו נידון ככולו פרוץ, [ויעוין בריש פירקין
 מדברי הגר"י (בכורות י"ז) דאף לר"פ דפרוץ כעומד מותר חלוק
 פרוץ כעומד מעומד מרובה, דעומד מרובה חשיב ככולו עומד
 מדין רובו ככולו, ועומד כפרוץ ל"ה ככולו עומד, אלא דסגי
 במחצה עומד לגדור, דכיון דליכא פרוץ מרובה לצטל העומד,
 חשיב הפרוץ כפתח] ונראה דה"נ כוונת הר"ן, דדיומדין דשרי
 אף בפרוץ מרובה על העומד, גדר הדין דכיון דהעומד חשוב,
 אינו צטל צרוץ הפרוץ, וכל דאין הרוב הפרוץ מצטלו, דיינינן להך
 פירנות כפתח, דומיא דפרוץ כעומד.

שהיה רבי יעקב אומר דיומדי סוכה טפח - ביארו האחרו'
 (יעוין בחי' מרן רי"ז הלוי קונטרס סוכה ועוד) דסבר רבי יעקב
 לענין סוכה עיקר שיעור מחילה הוא טפח, ומה"ט בשלישית סגי
 בטפח, אלא דשתי הדפנות זעין ז' טפחים על מנת להקיף כל
 הסוכה, אך עיקר שיעור דופן סוכה הוא טפח, ולהכי לענין סוכה
 סגי בדיומדין טפח.

וכן מבואר בתוס' רבנו פרץ, דהנה התוס' הקשו דגבי פסי
 זיראות זעין אמה, ותי' דגבי שבת החמירו, ולפ"ר משמע
 דלרבי יעקב מדינא אף לגבי שבת הוא סגי בטפח, דזהו שיעור
 דיומדין, אך בתוס' רבנו פרץ כתב וז"ל דיומדי סוכה טפח. אבל גבי
 עושין פסין לזיראות [עירוזין י"ז ע"ב] זע"י דיומדי שהיא אמה,
 דזע"י ארבע מחילות מן התורה לשבת ואין מחילה פחות מארבעה
 על ארבעה טפחים ואוקמוה אמה לרוחא דמילתא, אבל גבי

סוכה דמחילה שלישיית אפי' טפח הילכך דיומדי סוכה טפח
 עכ"ל, ומבואר דעיקר הקושיא דהא בשבת לא סגי זד' טפחים
 דזהו שיעור מחילת שבת זעין אמה, וזוה תי' דהחמירו להצריך
 יותר משיעור מחילת שבת, ובסוכה אוקמוה אדינא דסגי בשיעור
 מחילת סוכה דהיינו טפח.

וכן מבואר בירושלמי (פ"ג דעירוזין ה"א) א"ר יוסה לפי שכל
 מקום עומד רבה על הפרוץ וכאן היקלטה עליו שיהא הפרוץ
 רבה על העומד החמרתה עליו דדבר אחר שכל מקום עושה פס
 של ד' טפחים וכאן עושה פס של ו' טפחים עכ"ל, וכן מבואר
 בדברי הרמב"ם (פי"ז משבת הל' ג) הנ"ל דמדאורייתא סגי
 בארבעה טפחים, ויעוין באבני נזר (סי' רס"ה סקכ"ג).

אך משמעות הר"ן (עירוזין טו ז) דשיעורא דאמה הוא
 מדאורייתא, דהכי גמירי דלהך מחילה מחודשת דדיומדין
 זעין שיעור חשוב דאמה, ולא תלי בשיעור מחילה דעלמא דהוי
 ד' טפחים, וכן משמעות לשון התוס' והריטב"א (עירוזין י"ז) ד
 הנ"ל, אולם מדברי הגר"ח (פ"ט"ז משבת) נראה דפירש דעיקר
 כוונת התוס' שם משום דאיכא שיעור מחילה מן הלדדים וכדברי
 הרמב"ם, ולפ"ו הא דנקטי תוס' אמה מכאן היינו משום
 דמדרבנן החמירו להצריך אמה וכמבואר בתוס' וכתור"פ צבוגין.

וחכמים אומרים שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח -
 יעוין בפסקי הרי"ד וז"ל ואם היו הדיומדין רחבין
 שבעה טפחים כל הסוכה כשירה, ואף על פי שהיא גדולה הרבה
 (כגון) [כיון] שיס בדפנות שיעור עכ"ל, וכ"כ הרא"ה וז"ל מדרי'
 יעקב נשמע לרבנן, דאי איכא בהני קונדסין שבעה טפחים לכאן
 ושבעה לכאן לכל רוח ורוח כשרה, ואף על גב דפרוץ מרובה על
 העומד, דכי קאמרי שמים כהלכתן, לא אמרי אלא לאפוקי ללא
 סגי בטפח לכאן וטפח לכאן עכ"ל [ומלשון רש"י (ד"ה שמים
 כהלכתן) בארוך כל הסוכה וברחבה, ליכא סתירה לזה, דרש"י לא
 מיירי בגוונא דדיומדין, אך לשון הריב"ן וחכמים אומרים אין
 ניתרת בדיומדי אלא ז' דפנות כהלכתן שלימות ושלישית אפילו
 טפח עכ"ל, ומשמעות דבריו דלרבנן לא מהני כלל
 דיומדין בסוכה].

ומבואר דרבנן נמי מודו דעיקר הדבר דדין דיומדין מהני אף
 לענין סוכה, אלא דפליגי אהא דחדית רבי יעקב
 דדיומדי סוכה טפח.

והנה בדברי הרי"ד והרא"ה מבואר דלרבנן זעין בסוכה ז'
 טפחים, דזהו שיעור דופן סוכה לרבנן, אך לכאן' מסביר
 היה מקום לדון דסגי באמה כפסי זיראות דשבת (ומדאורייתא ד'
 טפחים) די"ל דכשם דלרבי יעקב שיעורא דז' טפחים לא הוי שיעור
 זעמס הדופן אלא דזעין דפנות לכל הסוכה, ה"נ לרבנן, אלא
 פלוגתייהו אי דופן סוכה טפח כדופן שלישיית או דופן סוכה
 כדופן שבת ד' טפחים.